

DOSSIER
JARDÍ MEDICINAL I COMESTIBLE

BIBLIOTECA PARCS I JARDINS
BARCELONA

ÍNDEX

Introducció.....	3
Presentació.....	4
Història dels Jardins Medicinals i Comestibles	5
Bibliografia.....	7
Història i Context Cultural dels Jardins Medicinals i Culinaris.....	8
Botànica i Etnobotànica.....	8
Plantes Medicinals.....	8
Plantes Aromàtiques	9
Agricultura i Horticultura	10
Jardí Culinari.....	12
Sostenibilitat i Educació. Horts Urbans.....	12
Patrimoni i Paisatge.....	13
Diccionaris i Enciclopèdies.....	13
Bibliografia Complementària.....	14

PRESENTACIÓ

En un món cada cop més conscient de la importància de cuidar la nostra salut i el nostre entorn, la jardineria medicinal i comestible emergeix com una pràctica que no només ens permet gaudir de productes frescos i naturals, sinó també millorar el nostre benestar de manera sostenible i equilibrada.

Aquest dossier té com a objectiu proporcionar una visió completa sobre com crear i mantenir un jardí que integri plantes amb propietats terapèutiques i alimentàries, ajudant a transformar qualsevol espai en una font de salut i autosuficiència.

La jardineria medicinal i comestible no només és una forma d'apropar-nos a la natura, sinó també una manera de recuperar coneixements ancestrals que, durant segles, han estat la base de la nostra salut i alimentació. Amb un jardí d'aquest tipus, podem cultivar plantes que ens proporcionen beneficis terapèutics, com l'alleujament de dolors, la millora de la digestió o la reducció de l'estrès, alhora que obtenim aliments frescos, rics en nutrients, per a la nostra dieta quotidiana.

En aquest dossier explorarem els avantatges d'incorporar plantes comestibles i medicinals al nostre jardí, detallarem les millors pràctiques per cultivar-les i les tècniques per aprofitar-les en la nostra vida diària.

INTRODUCCIÓ

Un **jardí medicinal i comestible** és un espai dedicat al cultiu de plantes que tenen tant propietats terapèutiques com alimentàries. Aquest tipus de jardí combina la funcionalitat de proporcionar aliments frescos i nutritius amb la possibilitat de cultivar plantes que poden ser utilitzades per a la cura de la salut de manera natural. Les plantes comestibles inclouen herbes, verdures, fruites i llavors que es poden consumir directament o utilitzar en receptes, mentre que les plantes medicinals són aquelles que ofereixen beneficis terapèutics, com ara propietats antiinflamatòries, calmants, digestives o cicatritzants.

En aquest jardí, les plantes sovint es cultiven de manera ecològica i sostenible, amb l'objectiu de millorar la salut de les persones que hi tenen accés, a més de promoure la biodiversitat i l'autosuficiència alimentària. Aquest tipus de jardí pot ser creat tant en espais grans com en petits hortets urbans o jardineres individuals, i es caracteritza per la seva capacitat de proporcionar una connexió directa amb la natura i els seus recursos curatius i alimentaris.

OBJECTIUS D'AQUEST DOSSIER

- ❖ Aprendre sobre l'història dels jardins medicinals i comestibles.
- ❖ Aprendre a cultivar plantes amb propietats terapèutiques i comestibles.
- ❖ Entendre la simbiosi entre plantes medicinals i comestibles en el mateix espai.

HISTÒRIA DELS JARDINS MEDICINALS I COMESTIBLES

Els jardins medicinals i comestibles han estat una part fonamental de la història cultural i natural d'un territori, reflectint la interacció humana amb la natura per satisfer necessitats bàsiques com l'alimentació i la salut. Aquests espais no només han servit com a fonts pràctiques d'aliments i medicines, sinó que també han evolucionat com a símbols de sostenibilitat, tradició i adaptació als canvis socials i científics.

ELS ORÍGENS

A Catalunya la història dels jardins medicinals i comestibles es remunta a les primeres civilitzacions que habitaren la regió, com els ibers i els romans. Aquests pobles van desenvolupar tècniques agrícoles i de cultiu que combinaven plantes amb propietats terapèutiques i espècies comestibles. Els jardins annexos a les vil·les romanes eren exemples d'aquesta simbiosi, incloent herbes com la menta, el fonoll i el romaní, al costat de fruiters i hortalisses.

Durant l'Edat Mitjana, els monestirs van jugar un paper crucial en la preservació i difusió del coneixement sobre plantes medicinals i comestibles. Els horts monàstics, coneguts com a "horts de simples", eren espais on es conreaven plantes medicinals per al tractament de malalties i aliments per al sosteniment de la comunitat. Monestirs com Poblet i Santes Creus destacaven per la combinació d'hortalisses, cereals i plantes amb propietats curatives.

EL RENAIXEMENT I LA SISTEMATITZACIÓ DEL CONEIXEMENT

El Renaixement va marcar un punt d'inflexió en la concepció dels jardins medicinals i comestibles, integrant coneixements científics i estètics. Durant aquest període, els jardins van passar a ser no només espais utilitaris, sinó també objectes d'estudi i d'interès cultural.

Els metges i botànics van començar a explorar i catalogar espècies, sovint introduint plantes noves arribades d'Amèrica, com el tomàquet, la patata i el blat de moro. Els primers jardins botànics, com el fundat a Barcelona el 1565, tenien seccions dedicades tant a les plantes medicinals com a les comestibles, amb l'objectiu d'educar i investigar.

LA INDUSTRIALITZACIÓ I LA TRANSFORMACIÓ DELS JARDINS

Amb la industrialització al segle XIX, la relació entre les persones i els jardins medicinals i comestibles va canviar notablement. A mesura que les zones urbanes creixien, els espais destinats al cultiu personal es van reduir. Malgrat això, moltes cases amb patis o terrenys mantenien petits horts amb plantes alimentàries i medicinals com la camamilla o la sàlvia, continuant una tradició ancestral.

Alhora, les masies rurals van conservar aquesta pràctica, mantenint jardins com a part essencial de l'economia de subsistència. L'herboristeria tradicional també va prosperar, assegurant que el coneixement sobre plantes medicinals continués viu fins i tot en un context de canvi social i tecnològic.

EL SEGLE XX: RECUPERACIÓ I MODERNITZACIÓ

A partir de les darreres dècades del segle XX, la creixent preocupació per la sostenibilitat i la salut va donar lloc a un renaixement de l'interès pels jardins medicinals i comestibles. Moviments com l'agricultura ecològica i l'horticultura urbana van reintroduir aquestes pràctiques tant a zones rurals com urbanes. Espais com el Jardí Botànic de Barcelona o els horts urbans comunitaris van esdevenir referents per a la conservació i divulgació d'aquest llegat.

ELS JARDINS MEDICINALS EN L'ACTUALITAT

Actualment, els jardins medicinals i comestibles han adquirit un nou significat en el context d'una societat més conscient de la importància de la sostenibilitat i la producció local. Horts urbans, escolars i comunitaris són iniciatives que no només promouen una alimentació saludable, sinó que també recuperen el coneixement ancestral sobre les plantes i el seu ús.

Els jardins medicinals i comestibles són un testimoni viu d'una història rica i canviant, que uneix la pràctica ancestral amb les innovacions modernes. Aquests espais són molt més que llocs per cultivar aliments i plantes medicinals: representen una connexió amb les nostres arrels, una aposta per la sostenibilitat i una oportunitat per educar i inspirar les generacions futures.

BIBLIOGRAFIA

En el següent llistat de seleccions bibliogràfiques trobareu:

- Una àmplia gamma d'aproximacions sobre plantes medicinals, des de guies pràctiques sobre cultiu i ús de plantes, fins a estudis etnobotànics i enfocaments històrics i culturals. Això reflecteix la riquesa cultural i la diversitat en l'ús de les plantes medicinals.
- Alguns títols presenten un enfocament més científic, com les enciclopèdies o els estudis de fitoteràpia, mentre que altres ofereixen una visió més popular i tradicional del coneixement de les plantes medicinals, com els textos sobre les dones remeieres o les pràctiques de curació medieval. S'aborden diversos aspectes del jardí medicinal, incloent-hi les plantes comestibles, les medicinals, les aromàtiques i fins i tot les perilloses. Alguns inclouen també aspectes relacionats amb l'aromateràpia, les tècniques d'utilització i la cura del cos, la ment i l'esperit.
- Alguns llibres se centren específicament en la creació de jardins medicinal i l'autosuficiència, com el text sobre el jardí medicinal autosuficient, que ofereix orientacions sobre el cultiu i els usos pràctics de les plantes medicinals en l'àmbit domèstic.

Aquests criteris reflecteixen la varietat de perspectives, metodologies i contextos sobre el jardí medicinal i les plantes medicinals, creant un conjunt ric i divers per a l'estudi i la pràctica de la medicina natural.

HISTÒRIA I CONTEXT CULTURAL DELS JARDINS MEDICINALS I CULINARIS

Abella, I. (2016). [*La memoria del paisaje : pasado y futuro de un patrimonio común*](#). Libros del Jata.

Batet, D., & Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà. (2011). [*Etnobotànica a les muntanyes de Prades*](#). Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà.

Erice, A. S., & Marina, J. A. (2015). [*La invención del reino vegetal : historia sobre plantas y la inteligencia humana*](#). Ariel.

Erice, A. S., Ligas, G., & Jaén Molina, R. (2021). [*Senderos de savia : un viaje por las vías que nos conectan con las plantas*](#). Editorial Sintesis.

Stuart-Smith, S., & Ainaud, J. (2021). [*La mente bien ajardinada : el redescubrimiento de la naturaleza en el mundo moderno*](#). Debate.

BOTÀNICA I ETNOBOTÀNICA

Aldea Aliu, C., Almeida Batalla, B., Garnatje i Roca, T., & Vallès Xirau, J. (2019). [*Estudi etnobotànic ena Val d'Aran : sabença popular e patrimòni naturau e culturau*](#). Edicions de la Universitat de Barcelona.

Alonso Peña, J.-R., & González, Y. (2017). [*Botànica insólita*](#). Next Door.

Bazo Coronilla, E. (2022). [*La vida secreta de las plantas : mitos, leyendas y bulos botánicos*](#). Pinolia.

Gausachs i Calvet, R. (2015). [*Les Herbes remeieres : de la cultura popular al fàrmac : una aproximació etnobotànica*](#). Rafael Dalmau.

López-Sáez, J. A. (2000). [*Botànica màgica y misteriosa*](#). Mundi-Prensa.

Teresa Garnatje, Airy Gras, Josep Parada, Montse Parada, & Joan Vallès. (2021). [*La web 'Etnobotànica dels Països Catalans': coneixement tradicional al servei de la societat*](#). Collectanea Botanica, 40.

Vallès Xirau, J., & Institut d'Estudis Catalans Secció de Ciències Biològiques. (2019). [*Etnobotànica: persones, plantes, cultura i benestar : aspectes generals, i situació i perspectives als Països Catalans*](#) (Primera edició). Institut d'Estudis Catalans.

PLANTES MEDICINALS

Batlle Campderrós, L. (1993). [*Plantes medicinals de La Segarra*](#). Centre Municipal de Cultura de Cervera : Consell Comarcal de La Segarra.

Bertrand, A.-J. (2008). [*El Huerto medicinal ecológico : a la carta*](#). La Fertilidad de la Tierra.

Caudet Yarza, F. (1980). [*Plantas que curan y plantas que matan*](#). Producciones Editoriales.

Chessi, E., & Ultramar Editores. (1999). [*El mundo de las plantas peligrosas*](#). Iberlibro.

Chevallier, A., & Pijoan, M. (2019). [*Remedios con plantas medicinales : más de 140 fichas de plantas : remedios para más de 50 afecciones comunes*](#). Omega.

- Cretti, L. (1992). [*Las buenas hierbas : comestibles, medicinales, aromáticas*](#). CEAC.
- Ducerf, G. (2005). [*L'encyclopédie des plantes bio-indicatrices alimentaires et médicinales : guide de diagnostic des sols*](#). Promonature.
- Ferrarese, M., & Poluzzi, F. (1990). [*Le piante medicinali : tecniche di utilizzazione*](#). Agricole.
- Font i Quer, P. (2014). [*Plantas medicinales : el dioscórides renovado*](#). Península.
- Font i Quer, P., & Davit, S. (2000). [*Plantas medicinales : el Dioscórides renovado*](#) (6a ed). Península.
- Foster, S. (1997). [*La equinacea : un estimulante natural del sistema inmunitario*](#). Urano.
- Grau, Jung, & Munker. (1990). [*Plantas medicinales, bayas, verduras silvestres*](#). Blume Naturaleza.
- López, F., & Giner, A. L. (2019). [*El Jardín medicinal autosuficiente : cultivo y usos de las plantas medicinales*](#). La Fertilidad de la Tierra Ediciones.
- Llofriu, P. (1995). [*Usos tradicionales de las plantas mediterráneas*](#). L'autor.
- Isted, M., Bell, S., & Bastida Serra, C. (2019). [*Bebidas botánicas : la alquimia de las plantas para crear pociones que purifican, reparan, relajan y revitalizan*](#). BLUME.
- Martí Martínez, D. (2014). [*Les dones sàvies de la muntanya*](#). Edicions 62.
- McHoy, P., & Westland, P. (1994). [*La Biblia de las hierbas*](#). Konemann.
- Muñoz, F. (2007). [*Plantas medicinales y aromáticas : estudio, cultivo y procesado*](#). Mundi-Prensa.
- Prat, L., & Ribó, T. (2006). [*El Gran libro del aloe vera*](#). RBA Libros.
- Reynaud, Joël., & Mendiola Ubillos, M. A. (2003). [*La flora del farmacéutico*](#). Mundi-Prensa.
- Sabaté, G. (2023). [*Medicina en femení : de les remeieres medievals a les trementinaires. Amb un recull d'herbes i remeis*](#). Cossetània Edicions.
- Wyk, B.-E. v., & Wink, M. (2012). [*Medicinal plants of the world : an illustrated scientific guide to important medicinal plants and their uses*](#). Briza Pub.

PLANTES AROMÀTIQUES

- Arvy, M.-P., Gallouin, F., Mendiola Ubillos, M. A., & Montalbán, J. Martín. (2007). [*Espicias, aromatizantes y condimentos*](#). Mundi-Prensa.
- Berdonces, J. Lluís. (2007). [*Espicias y plantas aromáticas : el más sabroso aliado de la salud en tu cocina*](#). Océano.
- Bourdonneau, Y. (1997). [*El jardín de hierbas aromáticas*](#). Susaeta.
- David-Bernadat, N., Hampikian, S., Lapouge-Déjean, B., & Ayet, P. (2014). [*Crea tu jardín de aromáticas : aprende a elegirlas, cultivarlas y utilizarlas*](#). La Fertilidad de la Tierra.

Farrell, H., & Royal Botanic Gardens, Kew. (2023). [Cultivar plantas aromáticas : guía de jardinería Royal Botanic Gardens Kew.](#) Blume.

Halacy, B., & Fraser, L. (1996). [The little herb : cookbook.](#) Ultimate Editions.

Hanson, B. (2001). [Gourmet herbs : classic and unusual herbs for your garden and your table.](#) Brooklyn Botanic Garden.

Hawkey, S. (1997). [Herbalism : using herbs for stress relief and common ailments.](#) Lorenz Books.

Hudak, R. (2009). [Hierbas aromáticas para el jardín y la cocina : fragancias en el hogar y sabores para su mesa : cultive su jardín con plantas y hierbas aromáticas en arriates y macetas.](#) Hispano Europea.

Lebleu, E., & Ferret, P. (1999). [Plantes aromatiques.](#) Eugen Ulmer.

Verey, R. (1984). [El Jardín aromático : selección, cultivo y utilización de las plantas que dan fragancia a la vida, a la casa y a la mesa.](#) Folio.

AGRICULTURA I HORTICULTURA

Anderton, P., Daly, R., & Fors, G. (2022). [Replanta : cultiva frutas, hierbas y verduras a partir de restos de cocina.](#) Cinco Tintas.

Aspe, P., & Raynal, J.-J. (2016). [Sembrar abonos verdes : por una huerta sana y productiva.](#) La Fertilidad de la Tierra Ediciones.

Bartholomew, M. (2014). [El Huerto en 1m2.](#) Blume.

Bueno, M. (2022). [La agenda del huerto ecológico.](#) Integral.

Bueno, M. (2009). [Manual práctico del huerto ecológico : huertos familiares, huertos urbanos, huertos escolares.](#) La Fertilidad de la Tierra.

Clebsch, B., & Barner, C. D. (1997). [A Book of salvias : sages for every garden.](#) Timber Press.

Dekarz, D., & Mangada Cañas, B. (2022). [La permacultura en el huerto mes a mes.](#) Mundi-Prensa.

Eierman, C. (2012). [Fruit trees in small spaces : abundant harvests from your own backyard.](#) Timber Press.

Estévez Casaboch, M. (2013). [Un hort per ser feliç.](#) Ara Llibres.

Fortier, J.-M., Bilodeau, M., & Waridel, L. (2020). [El jardinero horticultor : manual para cultivar con éxito pequeñas huertas biointensivas.](#) Atalanta.

Flórez Serrano, J. (2009). [Agricultura ecológica : manual y guía didáctica.](#) Mundi-Prensa.

Furlani Pedoja, A., & Martija-Ochoa, M. (2007). [El calendario completo para el huerto y el jardín.](#) De Vecchi.

Lapouge-Dejean, B., Lapouge, S., & Ayet, P. (2018). [Preparados naturales para el huerto ecológico : extractos fermentados, embadurnados, tratamientos..](#) La Fertilidad de la Tierra.

- Lefrançois, S., & Thorez, J.-P. (2014). [*Plantas compañeras en el huerto ecológico : guía de cultivos asociados*](#). La Fertilidad de la Tierra Ediciones.
- Lowenfels, J., & Gual Marqués, C. (2022). [*Cultivar con hongos : la guía de las micorrizas del jardinero orgánico*](#). Editorial Melusina S.L.
- Hutter, S., & López Herrera, P. (2023). [*Cultivar setas de forma sencilla : guía para exterior e interior*](#). La Fertilidad de la Tierra.
- Maier, H.-P. (2007). [*Cítricos ornamentales : rápido y fácil*](#). Hispano Europea.
- Mainardi Fazio, F. (1982). [*Cómo cultivar hortalizas y plantas aromáticas en casa*](#). De Vecchi.
- Mir, G., & Biffen, M. (2021). [*Bosques y jardines de alimentos: diseño, plantación y mantenimiento*](#). Fertilidad de la Tierra.
- Noguera García, V. (2004). [*El huerto en el jardín*](#). Mundi-Prensa.
- Solé, J. (. M., Franquesa Codinach, T., Enériz Paredes, J., & Barcelona (Catalunya). Ajuntament Àrea d'Ecologia Urbana. (2020). [*L'hort escolar : guia pràctica d'horticultura i jardineria ecològica*](#). Ajuntament de Barcelona. Àrea d'Ecologia Urbana.
- Pera, P., & Salmerón, J. M. (2023). [*Las virtudes del huerto : cultivar la tierra es cultivar la felicidad*](#). Errata naturae.
- Pérez Díaz, J. E. (2016). [*Selvas de comida en la ciudad : una visión de la agricultura desde la arquitectura*](#). EcoHabitar
- Puig i Roca, J. (2015). [*L'hort del segon origen : l'horticultura del futur amb arrels al passat*](#). Barcino ; Museu Vida Rural.
- Quintano Sánchez, J. (2022). [*Insectos que ayudan al huerto y vergel ecológicos : conocer, atraer, alojar, conservar...*](#) . La Fertilidad de la Tierra Ediciones.
- Rosser, D. (2022). [*Microvegetales y germinados : cómo cultivar superalimentos orgánicos en interiores y convertirlos en un negocio rentable*](#). [editor no identificat].
- Solé, J. (. M., Franquesa Codinach, T., Enériz Paredes, J., & Barcelona (Catalunya). Ajuntament Àrea d'Ecologia Urbana. (2020). [*L'Hort escolar : guia pràctica d'horticultura i jardineria ecològica*](#). Ajuntament de Barcelona. Àrea d'Ecologia Urbana.
- Spoczynska, J. O. I., & Phipps, C. (1981). [*El huerto en su casa*](#). Martínez Roca.
- Vallès, J. M., & Bigas Luna. (2007). [*L'Hort urbà : manual de cultiu ecològic als balcons i terrats*](#). Ediciones del Serbal.
- Weinrich OSB, C., & Nieto Silva, E. (2009). [*El huerto ecológico del convento : para los doce meses del año*](#). Susaeta.

JARDÍ CULINARI

Benavente, M., Herrera, P., & Uriarte, X. (2017). [La gastronomia dels camins : més de cent receptes de cuina fetes amb plantes boscanes.](#) Edicions Sidillà.

Catalán, M., & Urruela, J. (2009). [Haz que tu terraza sea comestible : guía para cultivar hortalizas y cuidar de la salud.](#) Saga.

Clevely, A. M., Bellido Ojeda, X., González Batlle, J., Rodríguez Castillo, C., & Rodríguez Fischer, C. (2001). [El Jardín culinario : cómo cultivar sus propios frutales, hierbas y hortalizas, cualquiera que sea el tamaño de su jardín.](#) Blume.

Cretti, L. (1992). [Las buenas hierbas : comestibles, medicinales, aromáticas.](#) CEAC.

Halacy, B., & Fraser, L. (1996). [The little herb : cookbook.](#) Ultimate Editions.

Hanson, B. (2001). [Gourmet herbs : classic and unusual herbs for your garden and your table.](#) Brooklyn Botanic Garden.

Hawkey, S. (1997). [Herbalism : using herbs for stress relief and common ailments.](#) Lorenz Books.

McHoy, P., & Westland, P. (1994). [La Biblia de las hierbas.](#) Konemann.

McVicar, J. (1995). [Jekka's culinary herbs : \[a guide to growing herbs for the kitchen\].](#) Kyle Cathie Limited.

SOSTENIBILITAT I EDUCACIÓ. HORTS URBANS.

Parcs i Jardins de Barcelona, Institut Municipal, Gerència de Medi Ambient i Serveis Urbans, Gerència d'Àrea d'Ecologia Urbana, Barcelona Regional Agència de Desenvolupament Urbà, S.A., Abril, Mireia, Montlleó, Marc, Cabezas, Adrián, Llobet, Andrea de, Martí Carral, Izaskun, Parés, Margarida, Lluch, Arnau, & Bassas Portús, Blanca. (2023). [Observatori d'Agricultura Urbana : anàlisi dels horts urbans de Barcelona : resum executiu.](#)
<http://hdl.handle.net/11703/133367>

Abril, Mireia, Bassas Portús, Blanca, Catalán, Jordi, Cerviño, Francisco José, Llobet, Andrea de, Farré, Roger, Maín, Montserrat, Martínez, Vicenç, Müller, Laura, Piquer, Pilar, Parcs i Jardins de Barcelona, Institut Municipal, & Gerència de Medi Ambient i Serveis Urbans. (2023). [Recomanacions per a una millor gestió de l'aigua a horts, escocells i jardins.](#) Ajuntament de Barcelona.
<http://hdl.handle.net/11703/130881>

Weissmann, Hilda, Solé Mercadé, Joan, Sector de Serveis Urbans i Medi Ambient, & Direcció de Programes de Medi Ambient. (2006). [L'hort escolar: guia pràctica d'horticultura ecològica.](#) Sector de Serveis Urbans i Medi Ambient. Direcció de Programes Ambientals.
<http://hdl.handle.net/11703/91315>

Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum, Barcelona Activa, S.A., Direcció de Serveis d'Economia Cooperativa, Social, Solidària i Consum, & Gerència de Política Econòmica i Desenvolupament Local. (2017). [Manual de l'hort comunitari.](#) Ajuntament de Barcelona.
<http://hdl.handle.net/11703/113873>

Fàbrica del Sol (Barcelona), Gerència d'Urbanisme i Infraestructures, Àrea de Medi Ambient, & Solé Mercadé, Joan. (2010). [*L'hort i el jardí als balcons i terrats escolars*](http://hdl.handle.net/11703/91316). Ajuntament de Barcelona. Àrea de Medi Ambient Departament d'Educació ambiental.
<http://hdl.handle.net/11703/91316>

Parcs i Jardins de Barcelona, Institut Municipal, Gerència d'Àrea d'Ecologia Urbana, Borruec, O. (2021). [*Millora de la biodiversitat dels horts : fauna útil*](http://hdl.handle.net/11703/127502). Ajuntament de Barcelona.
<http://hdl.handle.net/11703/127502>

PATRIMONI I PAISATGE

Chivian, E., Bernstein, A., Araiza, M., Arenas, A., & Moreno, S. (2015). [*Preservar la vida : de cómo nuestra salud depende de la biodiversidad*](#). Fondo de Cultura Económica : Comisión Nacional para el Conocimiento y Uso de la Biodiversidad.

Nogué i Font, J., Puigbert, L., Bretcha, G., Luginbühl, Y., Pol, E., Vallerani, F., Muñoz, F., Peray, J. L. d., Seeland, K., Ortiz Guitart, A., Fuller, D., Pedretti Burls, A., Fornés Puch, J. N., Observatori del Paisatge (Catalunya), Catalunya Departament de Salut, & Paisatge i salut Olot) (2006 : (2008). [*Paisatge i salut*](#). Observatori del Paisatge de Catalunya ; Generalitat de Catalunya. Departament de Salut.

Tola, E., Boscolo, M., & Ternero Lorenzo, L. C. (2023). [*Semillas recuperadas : en busca de la biodiversidad amenazada*](#). Alianza Editorial.

Shepherd, M., Ross, E. S., Xerces Society, & Bee Works (Organization). (2003). [*Pollinator conservation handbook*](#). Xerces Society in association with Bee Works.

DICCIONARIS I ENCICLOPÈDIES

Allaway, Z., Hendy, J., Jarrín Rodríguez, T., & Leendertz, L. (2013). [*Enciclopedia de jardinería : ideas para cultivar prácticamente de todo*](#). Blume.

Berdonces, J. Lluís. (2007). [*Gran enciclopedia de las plantas medicinales : medicina natural para el tercer milenio*](#). Tikal.

Berdonces, J. Lluís. (2019). [*Enciclopedia de fitoterapia y plantas medicinales*](#). Integral.

Chevallier, A., & Crispín, M. D. (2021). [*Enciclopedia de plantas medicinales*](#). Cinco tintas.

Royal Horticultural Society (Gran Bretanya). (1995). [*Encyclopedia of herbs & their uses*](#). Grijalbo Mondadori.

Stuart, M. (1981). [*Enciclopedia de hierbas y herboristería*](#). Omega.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

Douglas, J. S. (1997). [*Hidroponia : cómo cultivar sin tierra*](#) (7a ed). El Ateneo.

Ellena, J.-C., & Doering-Froger, K. (2020). [*Atlas de botanique parfumé*](#). Arthaud.

Gros, M., & Porta Manresa, A. (2023). [*Lunario 2024 : calendario lunar para el huerto y el jardín ecológicos y para tu salud*](#). Artús Porta Manresa.

Huete, A. (2007). [*El poder curativo de las flores y plantas : aromaterapia : guía práctica de aceites esenciales para el cuerpo, la mente y el espíritu*](#). Océano.

Pera, P., & Ros González, M. (2022). [*El huerto de una holgazana : confesiones de una aprendiz*](#) (Primera edición). Errata naturae.

Roques, D., & Corral, M. d. (2022). [*El buscador de esencias : sobre el origen de los perfumes del mundo*](#). Siruela.

Sanecki, K. N. (1981). [*The fragrant garden*](#). B.T. Batsford.

BARCELONA, GENER DEL 2025.